

Primeri nekaj sklanjatev in spregatev v Megiserjevem *Dictionarium quatuor linguarum* 1592 – druga slovnica slovenskega jezika

Kozma Ahačič (Ljubljana)

IZVLEČEK: Megiserjevo malo slovnico (oziroma zbirko paradigm) iz leta 1592 lahko utemeljeno označujemo kot drugo slovnico slovenskega jezika in prvo večjezično slovnico, ki vsebuje tudi slovenski jezik. Prispevek prikazuje probleme, s katerimi se je spopadal Megiser, in opozarja na njegove izvirne rešitve.

ABSTRACT: Hieronim Megiser's concise grammar (or collection of paradigms) of 1592 can legitimately be characterized as the second grammar of the Slovenian language and the first multilingual grammar containing Slovenian. This article demonstrates the issues Megiser dealt with and draws attention to his original approach.

0 Megiser je svojemu štirijezičnemu slovarju iz leta 1592 (MD 1592) dodal *Appendix*, ki ga je poimenoval *Primeri nekaj sklanjatev in spregatev (Exempla aliquot declinationum et coniugationium)*. Tak dodatek slovarju, ki za tedanje slovarje (ti so sicer radi bralcem prinašali razne »dodatke«) tudi nasploh ni običajen, je za nas še toliko zanimivejši, ker kljub svoji kratkosti predstavlja drugo slovnico, ki obravnava (tudi) slovenski jezik.

Mala slovnica štirih jezikov (nemškega, latinskega, slovenskega in italijanskega) prinaša paradigme sklanjatev in spregatev treh skupin pregibnih besed: imen (skupaj s členi), zaimkov in glagolov: takšne, od nepregibnih oblik ločene obravnave smo vajeni že vse od antike.

Za razliko od Bohoričeve slovnice so Megiserjeve paradigme strogo omejene na najnujnejše podatke o pregibanju besed in ne prinašajo teoretičnih opisov. Njihov namen je predvsem praktičen: podati osnovne podatke o vedanju besed, ki spreminjajo prvotno obliko, kakor je navedena v slovarju. Tako je povsem logično, da slovnica ne zajema nepregibnih oblik (ki jih najdemo v slovarju) in deležnikov (ki se sklanjajo enako kot pridevniki).

Megiserjeve *paradigme* so pomembne tudi zato, ker nam še jasneje prikažejo tedanji pogled na opisovanje sklanjatev in spregatev, kakor ga lahko opazujemo v slovnici Adama Bohoriča (BH 1584).¹ V tej mali slovnici namreč še očitneje pride do

¹ Prim. npr. Ahačič (2006, 139–145).

izraza težnja po opisu skupnih značilnosti in po izogibanju razlikam v posameznih jezikih. Kot bomo videli v nadaljevanju, paradigme niso izbrane nepremišljeno in na nek način upoštevajo značilnosti vseh štirih obravnavanih jezikov ter se jim prilagajajo. Ta kratki dodatek zato predstavlja tudi enega prvih premišljenih poizkusov primerjalne slovnice več jezikov, v katerega je bila vključena slovenščina, pa tudi enega prvih nasploh..

Iz kakšnih vzgibov in pod čigavim vplivom je nastala omenjena slovnica? Megiserja je že v mladosti navdušila misel, da bi opisal dvainsedemdeset poglavitnih jezikov in narečij sveta. Povod za Megiserjevo navdušenje je skoraj gotovo predstavljalo delo Mithridates Conrada Gesnerja (Gesner 1555), ki je opisovalo »vse« tedanje svetovne jezike. V uvodu v MTh 1603, ki je končni rezultat te mladostniške želje, Megiser pravi:

»Pred mnogimi leti, ko sem bil skoraj še mladenič, sem začel za lastno uporabo sestavljati Priročnik ali nekakšen Uvod v dvainsedemdeset poglavitnih jezikov in narečij vsega sveta; pri tem sem mislil na to, da bi to delo kdaj zagledalo luč sveta.«

Delo je nameraval razdeliti na dva dela:

»In sicer sem ga razdelil tako, da prvi del vsebuje navodila – pravopisna navodila o posebnih značilnostih posameznih jezikov in narečij, navodila o pravilnem načinu pisave in izgovorjave, kakor tudi etimološka in sintaktična navodila, o načinu pregibanja besed in izrazov in o njihovem medsebojnem povezovanju. Drugi del – to pa je ravno slovar, ki ga zdaj objavljam – pa vsebuje samo primere posameznih govorov, kolikor mi jih je bilo kdaj znanih. /.../ Zaradi gmotne stiske in težav (kajti izdelava tiskarskih znakov in nabava figur bi spričo tako različnih jezikov in pisav terjala previsoke stroške) sem moral izdajo prvega dela, ki sem ga omenil, za sedaj odložiti« (Stabej 1977, xvii, prevedel Kajetan Gantar).

Megiser si je torej ob svojem slovaropisnem delu vzporedno prizadeval tudi za slovnični opis jezikov, s katerimi je prišel v stik. Paradigme, kot jih beremo na koncu MD 1592, pa niso nič drugega kot v navedenem odlomku omenjena »etimološka navodila o načinu pregibanja besed in izrazov«.

Drobna Megiserjeva slovnica v MD 1592 ni bila v dosedanji literaturi deležna večje pozornosti. Kopitar (1808, 435) pravi o njej naslednje:

»Na zadnjih dveh polah [slovarja] so *Exempla aliquot Declinationum et Conjugationum*, brez orodnika in mestnika, celo brez dvojine, ki jo je podal že Bohorič.«²

Tudi Ramovšu (1971, 223) se v rokopisni Zgodovini slovenske slovnice zdijo Megiserjevi »slovniški odlomki« nepomembni:

»Kakor Bohoričeva slovnica, tako so tudi drugi prvi gramatikalični poizkusi ostali osamljeni, pozabljeni in bili brez vpliva. Mislim tudi na slovniške odlomke Megiserjevega slovarja (l. 1592), ki stoje še mnogo za Bohoričem, ker

² »Das Dictionarium ist gerade ein Alphabet stark: auf den letzten 2 Bogen sind Exempla aliquot Declinationum et Conjugationum, ohne den Instrumental- und Local-Casus, sogar ohne den Dual, den doch Bohorizh schon gegeben hatte.«

jih je pisal prvič nedomačin in drugič, ker se naslanjajo na narečje, ne književni jezik.«

Podobno kot Kopitar pišeta tudi Läg Reid (1967, vi–vii)³ in Lukman (1933, 86).⁴ Mnogi drugi, ki pišejo o MD 1592, slovnice ne omenjajo.

1 *Nomen* – ime (MD 1592: Y 1a–Y 3b)

MD 1592: Y 1a–Y 3b

declinationes articulorum et nominum (sklanjatve členov in imen)

articulus + nomen [substantivum]
(člen + samostalnik)

[masculinum (moški spol)]
1. *der Herr – dominus – ta gofpud – il Signore*
2. *der Vatter – pater – ta ožha – il padre*
[femininum (ženski spol)]
1. *die Fraw – domina – ta gospa – la signora*
2. *die Mutter – mater – ta mati – la madre*

articulus + nomen [adiectivum]
(člen + pridevnik)

[comparatio
(stopnjevanje)]
[masculinum (moški spol)]
der gut – bonus – ta dober – il buono
der beßer – melior – ta bulshi – il migliore
der beft – optinus – ta nar bulshi – il buontjsimo

Na prvi pogled nam gornja izbira primerov in razporeditev »sklanjatev« deluje nenavadno, vendar moramo upoštevati možnosti in predvsem omejitve, ki jih je Megiserju nalagal sočasni opis paradigem štirih jezikov. Očitno je, da je Megiser izpuščal vse paradigme, ki ne bi bile izvedljive v vseh štirih jezikih:

1. dvojino slovenskih imen je izpustil, ker je nimajo preostali trije jeziki;
2. paradigmo samostalnikov srednjega spola je izpustil, ker je nima italijanščina;
3. ker je pri paradigmi samostalnikov izpustil samostalnike srednjega spola, pri paradigmi pridevnikov navaja zgolj primer za moški spol.

Izpustil je tudi člen ob latinskih imenih, kar je bilo vsekakor zavestno dejanje pod vplivom tedanjih modernejših latinskih slovnice. Enako zavestno je (verjetno pod vplivom Bohoričevih rešitev v slovnici) pustil člen ob slovenskih sklanjatvah. Da bi člen ob latinskih primerih izpuščal zaradi pomanjkanja prostora, ni verjetno, saj deli slovenske in italijanske primere na dve vrstici, latinskih pa ne, čeprav bi jih glede na razpoložljivi prostor lahko.

A zakaj navaja Megiser po dve paradigmi za moški in po dve za ženski spol? Gotovo ne zaradi italijanskih primerov, saj je paradigma besede *il signore* identična s paradigmo *il padre*, paradigma *la signora* pa s paradigmo *la madre*. Latinščina ločuje pet deklinacij, tako da v tem primeru tudi ni bila merodajna.

³ »Dem Wörterbuch fügt Megiser eine kleine, 30 Seiten umfassende, Grammatik bei: »*Dictionarii quatuor linguarum Hieronymi Megiseri, Appendix. Exempla aliquot declinationum et conjugationum.*« Dieser Anhang enthält einige Declinations- und Konjugationsbeispiele, die Megiser der Grammatik von Bohorič entnommen hat, wobei er allerdings den Instrumental und Lokativ ausläßt, sowie den Dual, den Bohorič anführt.«

⁴ »Megiser je iz Bohoričeve slovnice izpisal tudi primere za sklanjatev in spregatev.«

Bohorič ločuje v BH 1584 paradigme glede na spole in Megiser prevzema tako Bohoričev primer za moški (*ta ozha*) kakor tudi ženski spol (*ta mati*). Za dodatna dva primera se je tako najverjetneje odločil zaradi nemške situacije. Primera *der Vatter* in *die Mutter* namreč ne pokrivata vseh deklinacij, kakor so jih opisovali tedanji nemški slovnicearji. Megiser se pri tem ni mogel ozirati na Clajevo slovnico (Clajus 1578), ki ločuje sklanjatve podobno kot Bohorič glede na spol, ampak je imel najverjetneje pred očmi Albertovo (1573, F 8a–G 5b) ali Ölingerjevo (1574, 55–72). Po Albertu bi namreč *der Vatter* spadal v drugo sklanjatev, *die Mutter* v tretjo, dodana primera *der Herr* in *die Fraw* pa v prvo sklanjatev. Podobno sodita *der Herr* in *die Fraw* v prvo sklanjatev pri Ölingerju, ki celo navaja polni paradigmi teh dveh besed z latinskim prevodom (Ölinger 1574, 56–57). Kar se tiče tedanjega pogleda na nemški sistem sklanjatev, ni Megiser izpustil prav ničesar!

Res pa je, da je Megiserjeva paradigma imen *ta gospud* in *ta gospa* do te mere različna od paradigme imen *ta ozha* in *ta mati*, da se nam lahko kot utemeljena kaže tudi izbira slovenskih primerov. V dodanih primerih bi lahko brali celo nekakšno skrito kritiko Bohoričevih paradigem. Vendar moramo Bohoriču v bran povedati vsaj to, da je sklanjatev *gospud*, *gospudi* itd. vse do DB 1584 in ponekod pri slovenskih protestantih tudi dlje tekla vzporedno ob sklanjatvi *gospud*, *gospoda* itd. (tako sklanja denimo DB 1578). Paradigma besede *gospa* pa je v celoti netipična in zato malo primerna kot zgled.

Paradigmi *ta ozha* in *ta mati* se v celoti naslanjata na Bohoričevo predlogo, kar vidimo predvsem iz dvojnic. Megiser jih je večinoma upošteval, izpustil je le rod. mn. *ozhet* in *ozhov*, loč. mn. *ozhetov*, *ozhet* in *ozhov* ter rod. mn. *mater*. Edina prava razlika med Bohoričem in Megiserjem je loč. mn. *od tih materih* pri Megiserju.

Paradigmi *ta gospud* in *ta gospa*, ki ju pri Bohoriču ni, nimata nobenih dvojnic, čeprav bi jih – kot sem že omenil – lahko imela. Tožilnik *ta gospa* je napaka.

Sklanjatev člena pri Megiserju sledi Bohoričevi z enim samim odstopanjem: zgolj pri sklanjatvi *ta gospa* rabi dajalnik ednine *tej* namesto *ti*, ki ga sicer rabi pri sklanjatvi *ta mater*.

Sklanjatev pridevnika je predstavljena samo z moškim spolom, najverjetneje spet zato, ker srednjega spola zaradi italijanščine ni moglo biti, moški in ženski spol pa se v nemščini, če izvzamemo določni člen, razlikujeta le v dveh oblikah. Za takšne prikaze netipična je združitev prikaza stopnjevanja pridevnika s prikazom sklanjanja. Kar ne moremo se znebiti občutka, da je Megiser s tremi stopnjami pridevnika skušal nadomestiti (pričakovane) tri spole pridevnika.

2 Pronomen – zaimek (MD 1592: Y 4a–Y 6b)

MD 1592: Y 4a–Y 6b

declinationes pronominum
(sklanjatve zaimkov)

ich – ego – iest – io
wir – nos – mi – noj
du – tu – ti – tu
ir – vos – vi – voj

difer/dife/diβ – hic/haec/hoc – leta/leta/letu
 – queſto, ò coſtui/queſta, ò coſtei

derfelb/diefelb/daffelbig – ille/illa/illud,
 ipſe/ipſa/ipſum, iſte/iſta/iſtud –
 taiſti/taiſia/taiſiu – quello/quella

erſie/es – is/ea/id – on/ona/onu – egli, ò
 lui, ò colui/ella, ò lei, ò colei

welcher – qui, quis/quae/quod – kateri/
 katera/kateru – ilquale/laquale

Zaporedje sklanjatev zaimkov pri Megiserju ne sledi v celoti ne Bohoriču ne zaporedju v kateri od nemških slovnice ali Donatu, vendar je razlika samo v drugačni poziciji zaimka *hic* in v tem, da manjkajo osebni svojilni zaimki in sestavljeni zaimki – torej tisti, ki jih lahko sklanjamo tudi na podlagi prej navedenih paradigem.

Razlik med Bohoričevimi in Megiserjevimi paradigmami je tako malo, da lahko sklepamo, da je Megiser z razmislekom sledil Bohoriču. Pri Megiserju glede na Bohoriča:

- manjkata okrajšani tožilnik *me* in *te* v slovenščini,
- manjka povratni osebni zaimek *ſebe*,
- ni oblike *od tih iſtih* za ločilnik srednjega spola množine, ampak ima za vse spole *od teh iſtih*.

Poleg tega navaja Megiser zvalnik za razliko od Bohoriča samo takrat, ko oblika dejansko obstaja (v latinščini): torej zgolj pri osebnih zaimkih za drugo osebo: *tu* (*ti*) in *vos* (*vi*).

Pri Megiserju je še bolj kot pri Bohoriču očitna razlika med členom *ta* (*der*) in kazalnim zaimkom *leta* (*difer*), saj Megiser kazalni zaimek *leta* – *difer* sklanja v celoti, Bohorič pa le omeni njegov obstoj (BH 1584, 83): »Slovenci namreč rabijo zaimke *ta*, *taiſti*, *vni* kot kazalne zaimke, kadar jim predpostavijo členico *le*.«⁵

Sklanjatev zaimka *leta* pri Megiserju sicer sledi Bohoričevi sklanjatvi člena *ta*, le da so oblike za tri spole kakor tudi sicer pri zaimkih navedene skupaj za vsak sklon (spet zaradi italijanščine, kjer bi manjkala oblika za srednji spol).

Odnos med slovenskimi zaimki in njihovimi latinskimi prevodi je pri Bohoriču in Megiserju enak, le da Bohorič navaja kot prevod zaimka *on* še latinski *ille*, Megiser pa ne, in da Bohorič zaimek *kateri* prevaja v nemščino kot *wer*, Megiser pa ima nemško izhodišče *welcher*.

⁵ »Vtuntur etiam Slavonici pronominibus, ta, taiſti, vni, pro demonſtratiuis, praepofita illis, particula, LE.«

3 Verbum – glagol (MD 1592, Y 7a–Z 8a)

MD 1592: Y 7a–Z 8a		coniugationes verborum (spregatev glagolov)					
indikativ prezenta	<i>jest imam (ich hab, habeo, io ho)</i>	<i>jest sem (ich bin, sum, io sono)</i>	<i>jest iman (ich hab, habeo, io ho)</i>	<i>io amo</i>	<i>jest lubim (ich liebe, amo, volo, voglio)</i>	<i>stam/veim (ich weiß /ich kann, scio, so)</i>	<i>grem/hodim (ich gehe, eo, vo/vado)</i>
indikativ imperfekta	<i>sem imel (ich hatte, habebam, havevo)</i>						
indikativ perfekta	<i>sem imel (ich hab gehabt, habui, io ha havuto/hebbi)</i>						
indikativ pluskvamperfekta	<i>sem imel (ich hatte gehabt, habueram, haveve havuto)</i>						
futur	<i>jest bom imel (ich wirdt haben, habebo, haverò/harò)</i>						
imperativ	<i>ime ti (hab du, habe/habeto, habbi tu) itd.</i>						
konjunktiv (subjunktiv) prezenta	<i>kadar jest imam (ich habe, habeas, habbia jo)</i>						
optativ	<i>debi jest imel (ich hette, haberem, habe/haveria/havefsi)</i>						
konjunktiv (subjunktiv) perfekta	<i>aku sem jest bil imel (ich habe gehabt, habuerim, habbia jo havuto)</i>						
konjunktiv (subjunktiv) pluskvamperfekta	<i>aku fem jest bil imel (ich hette gehabt, habuifsem, havrei ò havefsi havuto)</i>						
konjunktiv (subjunktiv) futura	<i>kadar jest bom imel (ich würde haben, habuero, haverò havuto)</i>						
infinitiv	<i>imejti (haben, habere, havere)</i>						

Pri paradigmah slovenskih glagolov se Megiser zelo verjetno naslanja na Bohoričeve paradigme, čeprav je tudi tu v vrstnem redu samostojen (»optativ« stoji med konjunktivom prezenta in perfekta, pri Bohoriču pa pred obema), saj je vrstni red dobil s kombiniranjem različnih paradigem v štirih jezikih.

Najlepše se Bohoričev vpliv kaže pri načinu izražanja konjunktiva (subjunktiva) in optativa, ki ju slovenščina sicer nima – tako kot ju nima tudi nemščina. Megiser namreč rabi po Bohoriču kot znamenje za konjunktiv veznika *aku* ali *kadar* (Bohorič ima v paradigmah sicer dosledno samo *aku*, a dopušča tudi *kadar*), kot znamenje za optativ pa *debi* (Bohorič ima dosledno *o debi*). Toliko bolj zanimivo je, da nemški »konjunktivi« in »optativi« takih znamenj nimajo, čeprav so bila običajno tudi v slovnica nemškega jezika (*ach* ali *wolte Gott das* za optativ ter *wie/als/wann/so/da* itd. za konjunktiv). Ölinger (1574, 119) celo poudarja, da razlike med optativom ter konjunktivom ni – razen v vezniku.

Kljub naslonitvi na Bohoriča pa Megiserju kot izhodiščni jezik za tvorbo časov najverjetneje služi latinščina. To po eni strani lahko razberemo iz dejstva, da v slovenskem delu paradigem zaradi narave ostalih treh jezikov kar trikrat ponovi isto skupino oblik (*sem bil, si bil* itd.), saj ustrezajo nemškemu, italijanskemu in latinskemu imperfektu, perfektu in pluskvamperfektu.

Po drugi strani pa so od posamezne latinske besede odvisni tudi pomeni v drugih jezikih: latinski glagol *scio* Megiser na primer prevaja s po dvema ustrezni-

cama v nemščino in slovenščino (*ich weiß/ich kann, snam/veim*), latinski glagol *eo* pa v slovenščino, deloma tudi v italijanščino (*grem/hodim, vo/vado*). Skratka, lepo tečejo le latinske paradigme.

Dokaj nenavaden je izbor primerov. V tako zgoščeni zbirki paradigem primeri ponavadi niso izbrani brez premisleka – Megiserjevi primeri pa so nanizani navidez brez glave in repa. Pa vendar se moramo vprašati, po kakšnem kriteriju so bili primeri izbrani: je skušal Megiser podati pregled konjugacij? Slovenski primeri ne sledijo Bohoričevim v BH 1584, nemških pa ne najdemo kot osnovne primere v nobeni od tedanjih slovníc, ki vključujejo nemščino, in tudi v nobenem od pregledanih dvojezičnih *donatov*.

Italijanski slovníčarji ločujejo običajno dve (Alberti, Fortunio, Dolce), tri (Trissino) do največ pet konjugacij (Giambullari)⁶ in prav zaradi različnih rešitev v slovnícah s pomočjo italijanskega stolpca težko oblikujemo kakršno koli razlago. Naše mnenje je, da italijanski stolpec na izbiro primerov ni imel posebnega vpliva.

Tudi nemški slovníčarji konjugacij v današnjem pomenu niso poznali⁷ ali pa so jih ločevali več ter drugače, kot jih najdemo pri Megiserju.⁸

Ločen pregled nam torej ne da nobenih rezultatov. Če gledamo izbor primerov v vseh jezikih hkrati, pa dobimo zanimivo kombinacijo:

slovenščina	nemščina	latinščina	primeri
pomožni glagol	pomožni glagol	nepravilni glagol (verbum substantivum)	<i>jest sem (ich bin, sum, io sono)</i>
1. konjugacija	pomožni glagol	2. konjugacija	<i>jest imam (ich hab, habeo, io ho)</i>
3. konjugacija		1. konjugacija	<i>jest lubim (ich liebe, amo, io amo)</i>
2. konjugacija		nepravilni glagol	<i>zhem/ozhem (ich will, volo, voglio)</i>
1. konjugacija/ 2. konjugacija		4. konjugacija	<i>snam/veim (ich weiß/ich kann, scio, so)</i>
nepravilni glagol z bistveno različnimi osnovami/ 3. konjugacija		nepravilni glagol (deloma po 3. konjugaciji)	<i>grem/hodim (ich gehe, eo, vo/vado)</i>

⁶ O tem natančneje tudi v opombi v Giambullari [= Bonomi] 1986, 42.

⁷ Albertus (1573, H 6b–H 7a) ločuje samo eno konjugacijo, Clajus (1578, 113–114) tri konjugacije: aktivno, pasivno inkonjugacijo, ki ni ne eno ne drugo (gre bolj za delitev glagolov po načinu).

⁸ Ölinger (1574, 96–97) ločuje kar štiri: s predzadnjim zlogom infinitiva 1. na *-ei*, 2. na *-in*, 3. na *-ie/-au/-ä/-e*, 4. na ostalo. Od tega najdemo pri Megiserju tri, a s popolnoma drugačnimi primeri, kot bi jih želel Ölinger.

Nemški glagoli so predstavljeni s pomožnikoma *sein* in *haben* ter nekaj drugimi glagoli. Italijanski glagoli (ki jih v preglednici ne navajamo zaradi bistveno različnih obravnava v tedanji literaturi) so prav tako predstavljeni s pomožnima glagoloma *essere* in *havere*, ki jim sledijo *amare*, *volere*, *sapere*, *andare*. Prvega slovnicearji običajno uvrščajo v prvo konjugacijo, ostali trije primeri pa so nepravilni glagoli, ki jih različni slovnicearji obravnavajo različno. Zajete so vse Bohoričeve slovenske konjugacije, slovenski pomožni glagol (ki je posebej spregan tudi pri Bohoriču v BH 1584) ter en nepravilni glagol z bistveno različnimi osnovami. Prav tako so zajete vse latinske konjugacije, manjka samo čist primer za tretjo, ki pa ga »nadomešča« deloma nepravilni glagol *eo*.

Zadnji primer je še posebej zanimiv z vidika slovenščine. Megiser namreč pri oblikah futura ob obliki *bom shil* pripiše še obliko *puidem*, za katero izrecno pove, da je bolj v rabi (»sed vfitatus est *puidem*«). Tako pravilno opazanje je znak zelo dobrega opazovanja jezika in je obenem precej drzno dejanje, saj se oblika *puidem* itd. obnaša v nasprotju s siceršnjim sistemom.

Kaže, da tudi pri izboru primerov za glagolske paradigme beremo pri Megiserju dobro premišljen kompromis med štirimi jeziki.

Po vsem povedanem lahko Megiserjevo malo slovnico (oziroma »zbirko paradigem«) iz leta 1592 utemeljeno označimo kot drugo slovnico slovenskega jezika in prvo večjezično slovnico, ki vsebuje tudi slovenski jezik.

Viri in literatura

- Ahačič, Kozma, 2006, Nominalna paradigmatika Bohoričeve slovnice v luči evropskega slovnicearstva, *SR* 54/2, 129–153.
- Alberti, Leon Battista, 1437–41, *Grammatica della lingua toscana*, http://www.liberliber.it/biblioteca/a/alberti/grammatica_della_lingua_toscana/html/grammati.htm.
- Albertus, Laurentius, 1573, *Teutsch Grammatick oder Sprachkunst. Certissima ratio discendae, augendae, ornandae, propagandae, conferuandaeque linguae Alemanorum siue Germanorum, grammaticis regulis et exemplis comprehensa et conscripta: per Laurentium Albertum Ostrofrancum*, Augustae Vindelicorum, Michael Manger.
- BH 1584 = Bohorič, Adam, 1584, *Arcticae horulae succifivae*, Wittenberg.
- Bonomi, Ilaria, 1986, *Pierfrancesco Giambullari: Regole della lingua fiorentina: Edizione critica*, (Grammatiche e lessici pubblicati dall'Accademia della Crusca), Firenze, Accademia.
- Clajus, Johannes, 1578, *Grammatica germanicae linguae ... ex bibliis Lutheri Germaniis et aliis eius libris collecta*, Lipsiae.
- Dolce, Lodovico, 1558, *I quattro libri delle observationi di messer Lodovico Dolce*, Venetia, P. Giolito de Ferr.

- Gesner, Konrad, 1555, *Mithridates: De differentiis linguarum tum veterum tum quae hodie apud diversas nationes in toto orbe terrarum in usu sunt, Conradi Gesneri Tigurini Observationes*, Tiguri, Froschoverus.
- Keil, Heinrich, 1961, *Grammatici Latini II–IV*, Hildesheim, Georg Olms Verlagsbuchhandlung.
- Kopitar, Jernej, 1808, *Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark*, Laibach, Wilhelm Heinrich Korn.
- Lägreid, Annelies, 1967, *Hieronymus Megiser: Slovenisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch: Neugestaltung und Faksimile der ersten Ausgabe aus dem Jahre 1592*, (Monumenta linguae Slavicae 7), Wiesbaden, Otto Harrassowitz.
- Lukman, Franc Ksav., 1933, *Megiser, Hieronim, SBL 2*, 85ss.
- MD 1592 = Megiser, Hieronymus, 1592, *DICTIONARIUM QVATVOR LINGVARVM*, Graz.
- MTh 1603 = Megiser, Hieronymus, 1603, *Theaurus Polyglottus*, Frankfurt.
- Ölinger, Albert, 1574, *Underricht der Hoch Teutschen Sprach: Grammatica seu Institutio verae Germanicae linguae ... In usum juventutis maxime Gallicae, ante annos aliquot conscripta ... Cum D. Joan. Sturmii sententia, de cognitione et exercitatione linguarum nostri saeculi*, Argentorati, Nicolaus Vvyriot.
- Ramovš, Fran, 1971, *Zbrano delo: prva knjiga*, (Dela SAZU, razred za filološke in literarne vede, Inštitut za slovenski jezik), Ljubljana, SAZU.
- Stabej, Jože, 1977, *Hieronymus Megiser: Thesaurus polyglottus: Iz njega je slovensko besedje z latinskimi in nemškimi pomeni za slovensko-latinsko-nemški slovar izpisal in uredil Jože Stabej*, (Dela/opera 32), Ljubljana, SAZU.
- Trissino, Giangiorgio, 1729, *Tutte le opere di Giovan Giorgio Trissino gentiluomo Vicentino non piu' raccolte*, Verona, Jacopo Vallarsi.

The Concise Grammar of Four Languages in Megiser's 1592 Dictionary Summary

The appendix with “examples of several declensions and conjugations” (Lat. Exempla aliquot declinationum et coniugationum) in Hieronim Megiser's 1592 quadrilingual dictionary (Dictionarium quatuor linguarum, 1592) can be characterized as a concise grammar of four languages. This concise grammar of German, Latin, Slovenian, and Italian offers declension and conjugation paradigms for three groups of inflected words: substantives (including articles), pronouns, and verbs. This type of presentation, separated from uninflected words, has been known since Antiquity. Although to a certain extent Megiser leans on the paradigms used in Adam Bohorič's grammar, many aspects of his approach are completely independent and subject to the principles of multilingual presentation of inflected word classes. A comparison with the presentations in other

European grammars and paradigm collections of that time demonstrates that much of what Megiser did was subject to the demands of multilingual presentation. This was the first multilingual grammar to include Slovenian, and one of the first grammars in general.